

1960-80 CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARLIĞI*

*Derya ELMALI ŞEN ***

*Reyhan MİDİLLİ SARI***

*Ayşe SAĞSÖZ ****

*Selda AL *****

ÖZET

1960-80 cumhuriyet dönemi Türk mimarlığının ele alındığı bu çalışmada öncelikle mimarlığın nasıl bir ortamda geliştiği, daha sonra ise bu dönemde ortaya çıkan mimarlık ürünleri ve eğilimlerinin neler olduğu açıklanmıştır. Türkiye 1960'lerden itibaren siyasi, ekonomik ve toplumsal anlamda birçok gelişmeye sahne olmuştur. Örneğin, sanayi ve ticaretin gelişmesi paralelinde ortaya çıkan kentleşme olgusu; Batı'yla gelişen çok yönlü ilişkiler sonucu, çoğulcu bir dünya görüşü ve onun getirdiği yeni kavramlar daha önce bu denli gündemde olmayan gelişmelerdir. Bu bağlamda, 1960 askeri müdahalesiyle birlikte birçok değişimin yaşandığı bu dönem, siyasi ve kurumsal gelişmeler, mimarların toplum içerisinde değişen rolü, mimarlık okulları ve eğitim sistemindeki gelişmeler, ekonomik ve sektörel gelişmeler olmak üzere dört alt başlık altında incelenmiştir. Demokratik ve çoğulcu bir ortamda ortaya çıkan mimarlık uygulama ve düşünceleri ise uygulama/yapılar ile mimari düşünce ve eğilimler olmak üzere iki alt başlık altında derlenmiştir. Uygulamanın giderek devletten özel sektöre geçişini simgeleyen holdingler, gelişen endüstri faaliyetlerinin bir sonucu olan endüstri yapıları, sayısı artan eğitim yapıları, yine sanayileşme ve artan nüfusla birlikte ortaya çıkan kentleşme ve konut sorununun çözümüne yönelik kentsel ölçekli çalışmalar, iç turizmin canlanması sonucu etkinlik alanına dönüşen tatil köyleri ve yazlıklar bu dönemde öne çıkan yapı türleridir. Bu yapıların uygulanmasında etkili olan mimari düşünce ve eğilimler ise giderek etkisi azalan rasyonalist-pürist anlayış, organik mimari, çok parçalılık anlayışı, brütalizm, yeni anıtsallık ve sembolizm, yeni bölgeselcilik ve birkaç uygulama ile de olsa etkisini göstermeye başlayan postmodernizm olmuştur.

Anahtar Kelimeler: 1960-80 Cumhuriyet dönemi, Türk mimarisi, Yapı türleri, Mimari düşünce ve eğilimler

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, El-mek: d_elmali@ktu.edu.tr

** Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, El-mek: rmidilli@ktu.edu.tr

*** Prof. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, El-mek: sagsoz@ktu.edu.tr

**** Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, El-mek:seldaal@ktu.edu.tr

1960-80 REPUBLICAN PERIOD OF TURKISH ARCHITECTURE

ABSTRACT

In this study 1960-80 republican period of Turkish architecture was discussed. In this content, firstly the atmosphere of the architecture and then architectural works and trends that were occurred in this period were described. Turkey was the scene of many developments in terms of political, social and economic since the 1960s. The developments such as urbanization phenomenon that occurred parallel to the dev

elopment of industry and trade or pluralistic world view and its new concepts which were the results of multi-faceted relations with the West were not so much on the agenda before. In this context, many changes occurred during this period with the 1960 military coup and it was studied under four sub-headings, including political and institutional developments, the role of the architects that was changing in the society, developments in architecture schools and education systems, economic and sectorial developments. The architectural practice and ideas/thoughts, emerging in a democratic and pluralistic atmosphere were compiled under two sub-headings: practice/buildings and architectural thoughts and trends. The building types that stand out in this period are holdings, symbolizing the transition of architectural practice from government to private sector, industrial buildings as a result of developed industrial activities, education buildings, urbanization which emerged with the industrialization and increasing population and urban-scaled studies for the solution of housing problems, holiday village and summer houses as a result of revival of domestic tourism. The influential architectural thoughts and trends in the practice of these buildings are rationalist-purist approach whose influence was increasingly descending, organic architecture, multi-partial approach, brutalism, new monumentality and symbolism, new regionalism and postmodernism that began to have an effect with a few applications.

Key Words: Republican period of 1960-80, Turkish architecture, Building types, Architectural ideas/thoughts and trends

En basit ifadesiyle yapı yapma sanatı olarak tanımlanan mimarlık, diğer sanat dallarından farklı olarak bir ülkenin mevcut siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullarını doğrudan ürünlerine yansıtan, etkileşimli bir üretim alanıdır. Türkiye 1960'lerden itibaren siyasi, ekonomik ve toplumsal anlamda birçok gelişmeye sahne olmuştur. Sanayi ve ticaretin gelişmesi, buna bağlı olarak hızla gelişen bir kentleşme olgusunun ortaya çıkması, Batı'yla gelişen çok yönlü ilişkiler sonucu; çoğulcu bir dünya görüşü ve onun getirdiği yeni kavramların ilgi görmesi, sosyal bağlamın gündeme gelmesi ve günümüz düşünce biçimine de nüfuz eden toplum bilincinin yükselmesi gibi gelişmeler toplumun her kesiminde olduğu gibi mimarlıkta da etkili olmuştur. Dolayısıyla, 1960-80 dönemi mimarlık uygulama ve düşüncesi böylesi bir zemin üzerinde biçimlenmiştir. 1960-80 cumhuriyet dönemi Türk mimarlığının ele alındığı bu çalışmada öncelikle mimarlığın nasıl bir ortamda geliştiği siyasal, toplumsal ve ekonomik gelişmeler açısından ortaya konmuştur. Sonrasında, bu dönemde ortaya çıkan mimarlık ürünleri ve eğilimlerinin neler olduğu ise mimarlık uygulama ve düşüncelerindeki gelişmeler bağlamında açıklanmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

1. Siyasal, Toplumsal ve Ekonomik Gelişmeler

1.1. Siyasal ve Kurumsal Gelişmeler

1960 yılı, yaşanan askeri müdahale ile Türkiye için bir dönüm noktası; siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Müdahale öncesi çeşitli olaylarla sarsılan çok partili siyasi düzen, beklenen demokratik ortamı sağlayamamıştır. 27 Mayıs askeri müdahalesi, yalnızca Demokrat Parti'nin yönetimine son vermekle kalmamış, aynı zamanda reformcu hareketlerin ve yeni demokratik kuruluşların oluşmasına da öncülük etmiştir. Demokrasinin yeniden kurulmasının ardından yeni bir anayasa hazırlanmıştır. Üniversitelere ve medya kuruluşlarına özerklik sağlayan 1961 Anayasası, daha geniş bir ifade ve örgütlenme özgürlüğü getirmiştir. Yeni yasalar, işçi sendikalarının ve meslek kuruluşlarının gücünü ve etkisini artırmıştır. Türkiye'de o güne kadar açıkça konuşulamayan toplumsal düşünceler ve ideolojik ifadeler tartışılmaya ve hayatın her alanına ilişkin çözümler aranmaya başlanmıştır. Daha önceleri sansüre uğrayan siyasi eğilimli edebiyat ve sanat, artık daha özgür bir ortamda gelişmeye başlamıştır. Medya kitlelerin isteklerini dillendirmekte ve gündeme taşımaktadır. Böylece artık toplumsal ve siyasi konular, Türk toplumunun tüm katmanlarınca aktif bir şekilde ele alınmaktadır (Sey 1998a: 35; Tekeli 2007: 31; Yücel 2007: 126).

1961 Anayasası refah devleti kavramını benimseyerek kapılarını sosyalist düşünceye açmış, devletin kurumlarına yenilikler getirmiş ve bürokratik ve ekonomik mekanizmalar kurmuştur. Bunlardan en önemlisi 1961'de kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) olup, bilimsel gelişmenin ve planlamanın siyaset dışı alanda elde edilebileceği düşüncesiyle kurulmuştur. 10 yıllık kaotik bir serbestlik döneminden sonra tekrar planlı bir döneme geçilmiş ve ekonomik, sosyal ve mekânsal planlama kavramları politik ortama tanıtılmıştır. DPT, planlama kavramının her düzeyde yayılmasını sağlayarak, mimarların toplumda bir karar alma hiyerarşisi bulunduğu ve tekil bir yapıdan tüm ülkeye kadar uzayan bu hiyerarşinin mimari tasarımı belirlediğinin farkına varmalarını sağlamıştır (Sey 1998a: 36; Tekeli 2007: 31; Yücel 2007: 126). Ulusal ölçekte kentleşme, sanayileşme ve kalkınma politikalarının belirlendiği bir yol gösterici olması hedeflenen ilk Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) 1962'de hazırlanmış; bunu 1967, 1972 ve 1978'de hazırlanan II. (1968-1972), III. (1973-1977) ve IV. Beş Yıllık Kalkınma Planları (1979-1983) izlemiştir. Dolayısıyla Türkiye'de bu yıllardan itibaren başlayan dönem, planlı dönem olarak ifade edilebilir.

1965'ten sonra İstanbul, Ankara ve İzmir'de metropoliten planlama büroları açılmış ve disiplinler arası ekipler, çağdaş planlama teknikleri kullanarak, kent planları hazırlamaya çalışmışlardır. İller Bankası'nın yine bu dönemde açtığı Konya (1964), Adana (1966), Sivas (1967), Trabzon (1968), Erzurum (1968), İzmit (1970), Zonguldak (1971) ve Gaziantep (1972) gibi kent planlama yarışmaları da kent planlamanın bilimsel içeriğinin gelişmesinde etkili olmuştur. Öte yandan, 307 sayılı Belediye Yasası (1963), 775 sayılı Gecekondu Kanunu (1966), 1164 sayılı Arsa Ofisi Kuruluş Kanunu (1969) ve 1605 sayılı İmar Kanunu (1972) bu dönemde yapılan başlıca yasal düzenlemelerdir (Ataman 1999: 33).

Korumayla ilgili ilk kurumsal düzenleme, 1951'de Gayrimenkul Eski Eserler Yüksek Kurulu kurulmasıyla gerçekleştirilmiştir. Tarihi mirasın korunmasına yönelik ciddi bir adım atılmasına rağmen gerekli diğer önlemleri alabilecek bir sosyal bağlamın olmayışı koruma ile ilgili kazanımları engellemiştir. 1960'lı yılların getirdiği sosyalist ortamlarla birlikte bu eksiklik tamamlanmıştır. Bu dönemde koruma ve rehabilitasyon programlarına karşı artan ilgi, teknik bilgidan ibaret bir restorasyon anlayışının ötesine geçmiş ve mimarların gittikçe artan bir kültür bilinci ve duyarlılığına sahip olmasını gerektirmiştir. Gene bu dönemde tarihsel çevrenin korunması, kültür mirasının değerlendirilmesi konusunda hem uygulamada hem de bilimsel alanda çalışmalar yapılmıştır. Nezih Eldem, H. Kemali Söylemezoğlu ve Doğan Kuban gibi araştırmacı ve uygulayıcıların bu anlamdaki

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

çabaları, özellikle genç mimarların konulara tarihsel bir bilinçle bakmalarında büyük yarar sağlamıştır (Sey 1998a: 34; Yücel 2007: 128).

Üretimdeki artış ve çeşitliliğe paralel olarak sorunlara bilimsel yaklaşılması gereğiyle ulusal ve uluslararası yapılar ve kurumlar oluşturulmuştur. 1968’de Endüstriyel Yapı Merkezleri Birliği’nin bir üyesi olarak Yapı Endüstri Merkezi (YEM), 1969’da ise TÜBİTAK bünyesinde Yapı Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. Yapı endüstrisiyle organik bir bağı olmamasına rağmen İTÜ gibi teknik üniversitelerde de Yapı Araştırma Kurumu ve Şehircilik Enstitüsü gibi yapı fiziği ve malzemesi için araştırma birimleri kurulmuştur (Batur 2005: 55). Oluşan çoğulcu ve demokratik ortam, yayın etkinliğinde de çeşitliliğe neden olmuştur. Türk mimarlık alanında süreli ve süresiz yayınların yoğun biçimde yapıldığı bu dönemde üniversite ve araştırma kurumlarının yayın etkinliklerinin yanı sıra, özellikle Arkitekt (1931), Mimarlık (Mimarlar Odası, 1963) ve Yapı (YEM, 1973) gibi dergilerin Türkiye’de mimarlık alanındaki gelişmelerde önemli katkıları olmuştur. Mimarlık yapıtlarının öncelikle belgelenmesine ve eleştirilmesine imkân tanıyan bu süreli yayınlar, cumhuriyet dönemi Türk Mimarlığı açısından önemli bir arşiv niteliği taşımaktadırlar.

1.2. Mimarların Toplumsal Rolü İle İlgili Gelişmeler

1950’lerin sonlarına kadar, ziraat mühendislerinden inşaat kalfalarına kadar herkes, mimari proje yapmak ve imza atmak, yani bilinçsizce proje sorumluluğunu almak yetkisine sahip olmuştur (Vanlı 2006b: 901). 1954’te Mimarlar Odası’nın yasa ile kurulmasıyla, mesleğin toplum içindeki konumu güçlenmiştir. Yasanın Oda’ya tanıdığı yetkiler, uygulamanın denetimine imkân tanımıştır. Artık kamusal mimarlık sadece devlet denetiminde olmaktan çıkmış ve mimari yarışmaların düzenlenmesinde sahip olunan konumla, bir anlamda mesleki bağımsızlık kazanılmıştır. Öte yandan inşaat faaliyetlerinin artması ve mesleki pazarın büyümesi mimarlar için iş alanını artırmış, devlet projelerinin yanı sıra özel teşebbüs yeni ufukların kapılarını açmıştır. Ancak, mimarların toplumdaki hızlı gelişmenin ihtiyaçlarına cevap verebilecek hazırlıkta olmadıkları da bilinen bir gerçektir (Sey 1998a: 34).

27 Mayıs müdahalesi sonrası ülke tarihinde ilk kez sol grupların çalışmalarına izin verilmiştir. Çoğulcu bir demokrasi arayışı içinde sola açılma eğilimleri de güçlenmiştir. Artık her alanda genel bir tartışma alanı doğmuş, toplumun tüm kesimleri gibi mimarlar da bu gelişmelerden etkilenmiştir. Sadece mimari akımlar değil, mesleğin işlevi, mimarın topluma karşı sorumluluğu, büyük toplum kesimlerini ilgilendiren planlama konuları tartışılmaya başlanmıştır. O güne kadar toplumsal konulara gerektiği kadar yer vermediği için eleştirilen mimarın payına düşen bu toplumsal sorumluluk bilinci, giderek bir düşünce ekolü haline gelmiştir (Özer 1970: 26; Sözen 1984: 275; Sey 1998a: 35; Tekeli 2007: 33). Toplumsal sorunlarla yapı üretiminin ilişkilerinin boyutları anlaşıldıkça, politikayla ilişkiler de yoğunlaşmıştır. Mimarlar Odası söylemleri de giderek politikleşmeye başlamış ve genelde mimarlar, ortanın solunda yerlerini almışlardır. Bu dönemde, ‘önce düzen ve sonra mimarlık’ gibi bir sıralama seçimi, Odayı mimarlıktan uzaklaştırmıştır (Sey 1998a: 35; Vanlı 2006b: 901).

1960’larda, mimarların ekonomik statüsü hala kabul edilebilir düzeydedir. 1950-60 döneminde mimarlık en çok rağbet edilen mesleklerden biridir. Özel sektör bu talebin potansiyel bir kar kaynağı olabileceğinin farkına varmıştır. 1961 Anayasası ile özel yüksek eğitim kurumları yasaklanmışsa da, kimi özel okulların kurulmasına izin verilmiştir. Bu okullardan mezun olan çok sayıda mimar mesleği adeta taşkına uğratmış ve 1970’lerin ortalarına doğru işsizlik ciddi bir sorun haline gelmiştir (Yücel 2007: 128). Mimarlar Odası kendi tekeli koruma altına almak üzere özel yüksek eğitimin yasallığının feshi için Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştur. Mimarlık eğitimini yalnızca devlet sistemi ile sınırlandıran yönetmelik yasal bulunmasına rağmen, hâlihazırda kurulmuş

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

bulunan özel okullar kapatılmak yerine devletleştirilmiştir. Mimarların 1960'larda binlerde olan sayısı 1980'lerde onbinlere ulaşmıştır (Tekeli 2007: 31).

Mimarların sayısındaki artış, aynı zamanda meslek kitlesinin yapısında da beceri ve sosyal statü açılarından farklılaşma yaratmıştır. Verilen işlerin sayısı mimarların artan sayısını karşılayamamış, özellikle mesleğe yeni giren mimarlar için fırsat azlığı rekabeti artırmıştır. Bunun yanı sıra arsa spekülasyonu, kent topraklarının ve kıyıların kamulaştırılması, konut sorunu ve özel yüksekokulların kapatılması gibi konularda verilen mücadele çıkar gruplarınca tepki toplamış ve meslek odaları karşıtı kampanyalar oluşturulmuştur. Mimarlık topluluğu içinde bu yaklaşımlar çeşitli gruplar tarafından savunulmuşsa da konuya Mimarlar Odası sahip çıkınca grup dağılmıştır (Sey 1998a: 37). Bu ve benzeri farklı mimar grupları arasında ortaya çıkan çelişkili görüşler Mimarlar Odası'nı da etkilemiştir. Oda, çoğunlukta olan kaybeden mimarları temsil eder hale gelmiş ve sosyalist yönelimlerin egemenliği altına girmiş, radikal bir muhalif grup oluşturmuştur. Mimarların hızlı bir şekilde proleterleşmesine koşut olarak yaşanan ekonomik durgunluk, yükselen enflasyon ve yatırım programlarının çöküşü, inşaat sanayisinde büyük bir kriz yaratmıştır (Tekeli 2007: 32; Yücel 2007: 128).

Mimarların bozulan sosyo-ekonomik statüleri nedeniyle de kendilerine yakın buldukları sol eğilim, daha eşitlikçi çözümler için çaba harcamasına rağmen, çoğunlukla politik yürütme gücünün sınırlı olması nedeniyle, bina yapımı için yeni strateji ya da tasarım prensipleri ve süreçleri geliştirememiş ya da uygulayamamıştır. Mağdur grupların yaşam koşullarını iyileştirmek için (1978-80 arası) hükümet desteğiyle konut tasarımında bazı yeni planlama ve tasarım stratejileri başlatılmışsa da bu türden inisiyatifler tekil kalmıştır. Dolayısıyla bu düşünce açık seçik ifade edilen bir ideoloji ile toplumsal anlamda bilinçli bir hareket haline gelememiştir (Tekeli 2007: 33).

1.3. Mimarlık Okulları ve Eğitim Sistemindeki Gelişmeler

Bu 20 yıllık dönem mevcut mimarlık okullarının programlarında bir dizi reformun yanı sıra birtakım yeni okulların kuruluşuna da tanıklık etmiştir. O güne kadar Bayındırlık Bakanlığı ile birlikte Türk mimarlığını yönlendiren ve İstanbul'da eğitim veren Fransız Beaux-Arts (GSA) ve Alman Technische Hochschule (İTÜ) modelleri üzerine kurulu eğitim kurumlarına, ODTÜ (1956) Amerikan modeli ile Ankara'dan katılmıştır. ODTÜ aracılığıyla Türkiye özellikle yenedünyadaki mimarlık hareketlerine açılırken, İTÜ ve GSA'da özgün modellerinden kopmuşlardır (Vanlı 2006a: 236; Sey 1998a: 35; Yücel 2007: 128). Batı'nın etkisiyle bağımsız biçimlerle çözüme gitme eğilimleri eğitime de yansımış, daha önce Ulusal Mimarlık akımı içinde ürün vermiş kişiler dahi etkilenmiştir. Eğitimdeki yabancı mimarların katkıları da uzun süreli olmaktan çıkmıştır (Sözen 1984: 274). Ayrıca mimarlık okullarındaki öğretim üyeleri, 1940 ve 50'lerdeki öncüllerinin aksine uygulama deneyimine sahip olmadıkları için enerjilerini mimarlık teorisi, eleştirisi ve tarihi üzerine yoğunlaştırmışlardır. Esasında, bu bilimsel temel arayışı Batı'daki gelişmelerin gerisinde kalmama arzusunun bir yansımasıdır (Tekeli 2007: 33).

1960 askeri müdahalesiyle gelişen yeni ortamda, mimarlık mesleği gibi eğitiminin de gözden geçirilmesi doğaldır. Planlama kavramıyla birlikte sosyal bilimler, artık ideolojilerin iletim araçları olmak yerine politikalar üretmede ve faaliyetleri yönlendirmede kullanılacak pozitif bilim statüsü kazanmıştır. Ayrıca artık mimarlar da yarattıkları ürünün sadece kendi yetenekleriyle biçimlenmediğini, yapı üretiminin de diğer üretim dalları gibi politik, ekonomik ve sosyal bağlam içindeki ilişkilerle ortaya çıktığını fark etmiş ve sosyal bilimlerle tanışmışlardır. Bu durum, sosyal bilimlerin mimarlık müfredatına katılmasına yol açmıştır (Sey 1998a: 36; Yücel 2007: 128). Bilimsel analitik araştırma ve sistematik tasarım gibi yeni kavramlar, çevresel denetim ve mimarlık bilimi için nesnel yöntemler, çevreye duyarlı ve enerji etkin tasarımlar ve bunların yanı sıra mimarlığa

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

sibernetik veya göstergebilimsel yaklaşımlar, başlıca mimarlık okullarının müfredatlarına giren konular arasındadır (Yücel 2007: 128).

1960'lı yıllardan itibaren mimarlık okullarına yenileri eklenmeye başlamıştır. Artık Ankara ve İstanbul dışında, İzmir (Dokuz Eylül Üniversitesi, 1963), Trabzon (Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1963), Konya (Selçuk Üniversitesi, 1970) ve Edirne'de (Trakya Üniversitesi, 1977) de mimarlık eğitimi verilmektedir. İnşaat sektöründeki canlılık özel girişimcileri de özendirmiş, özel mimarlık okulları hızla açılmaya başlamıştır. Ancak mimar ve mühendis odalarının sürekli tepkileriyle bu okullar 1970'lerde devletleştirilmiştir.

1.4. Ekonomik ve Sektörel Gelişmeler

Savaşın son yıllarında müttefik devletlerle işbirliğine giren Türkiye, kendisini Batı dünyasının bir parçası olarak görmeye başlamış, dolayısıyla Batı ile daha yakın ve çokuluslu ekonomik ilişkiler de hız kazanmıştır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkiler, yeni Anayasa ile yaratılan çoğulcu ortamı daha güçlendirmiş ve demokratikleşme sürecini desteklemiştir. Yeni ilişkiler sistemi içinde ekonomi politikası yön değiştirerek liberal bir düzene geçilmiştir. Piyasa ekonomisi hayatın her alanında geçerlik kazanmıştır. Bu yeni düzene geçişin bir gereği olarak ekonomide devletçi politikanın yerine, özel teşebbüse öncelik veren bir politika tercih edilmiştir. Bu değişim cumhuriyetin ilk 25 yılı ile ikinci 25 yılı arasındaki kopuşu da açıklamaktadır. Ekonomik gelişmeler, Türkiye'nin mimarlık gündemine yepyeni konuları getirmiş; içe dönük kapalı bir mimarlık anlayışından, evrensel bütünden kendi payını almaya yönelik bir tutuma geçişte etkili olmuşlardır. Yapı malzemeleri alanında da belirgin bir gelişme vardır (Sözen 1984: 277; Sey 1998a: 33; Yücel 2007: 126).

Türk mimarlığı, 1970'lere kadar inşaat teknolojisinin önünde gitmiştir. İletişim olanaklarının artmasıyla dış dünyadaki uygulamalara açılan mimarlar, tasarımlarında yabancı ülkelerde gördükleri biçim ve örnekleri ilkel yöntem ve malzemelerle gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Yeni gelişmelere hazırlıksız yakalanan inşaat sektörü, Batı dünyası ile kurulan ticari ilişkiler sonunda malzeme üretiminde yeni adımlar atmıştır (Sey 1998a: 35; Tekeli 2007: 32). İlk önemli adım, 1960'larda, yerel piyasa için gelişmiş teknolojiler gerektirmeyen yapı malzeme endüstrisinin kurulumu ve gelişiminde atılmıştır. Devlet ve özel sektörün çeşitli ölçeklerdeki girişimleri -Çayırova Cam Fabrikası (1961), gaz beton (Ytong) üretimi (1963) vb.- Türk inşaat sektörüne yeni ve geleneksel malzemeler kazandırmıştır (Batur 2005: 55; Tekeli 2007: 32). Yine aynı yıllarda görünür beton yüzeyli taşıyıcılar, bükme saç ve onu izleyen alüminyum doğramalar ile çağdaş mimari yaşamımıza girmeye başlamış ve teknoloji mimarlığı uygulama çabası içinde gelişmiştir. İlk kontrollü beton, özel kalıplı çıplak beton ve giydirme cepheler 1960'larda Ankara'da görülmüş, ilk giydirmenin mimarı Feyzan Baydar, üreticisi de Arçelik olmuştur. Bu tarihten itibaren gerek inşaat malzemesi üretimi, gerekse inşaat örgütlenmesi artmış; sektördeki canlılık, 1970'li yıllardaki petrol krizinden kaynaklanan ekonomik krize kadar sürmüştür (Sey 1998a: 36; Vanlı 2006b: 623).

Esasında bu sanayiler, hızlı kentleşme sonucu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ortaya çıkan konut sorununu çözmek ya da rasyonalize etmek yerine gösterişli tüketim eğilimlerini desteklemiş; bazı mimarlar da bu endüstriler için satıcı haline gelmişlerdir (Tekeli 2007: 32). Konut sorununu çözmek ve hızlı ve ucuz üretim yapmak için ön yapım sistemlerinden yararlanmak amacıyla İmar ve İskân Bakanlığı bir prefabriğe küçük panel sisteminin know-how'ını alarak Ankara'da ahşap ve beton panel üretmek üzere iki atölye kurmuştur. Ancak seçilen sistemlerin ne kapasite, ne de kalite açısından Türkiye koşullarına uygun olmaması süreci başarısız kılmıştır. Konut üretiminin endüstrileşmesinde önemli gelişmeler sağlanamazken, sanayi yapılarında prefabrikasyonun ilk uygulamaları başarıyla gerçekleştirilmiştir. Birbirini izleyen birçok sistem büyüyen sanayi yatırımlarının hizmetine sunulmuştur (Sey 1998a: 36).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

2. Mimarlık Uygulama ve Düşüncelerindeki Gelişmeler

2.1. Uygulamalar / Yapılar

1950'li yıllardan itibaren, her sorunu proje yarışması ile çözmek, uzmanlaşmadan vazgeçip işi bir şekilde piyasaya devretmek benimsenmiştir. Genellikle Bayındırlık Bakanlığı tarafından açılan yarışmalar dönemin mimarlık etkinlikleri içinde önemli bir yer tutmuştur. Büyümekte olan bürokratik yapı, genişlemekte olan programları için yeni mekân ihtiyacı içerisindeydi. 1970'lere kadar kamu yapıları, tek merkez olan Bayındırlık Bakanlığı'nın toplumsal programları çerçevesinde düzenlenmiştir. Belediyeler bile önemli yapılarının projelerini Bakanlık aracılığıyla elde etme yoluna gitmiş, bir dizi belediye sarayının yanı sıra hükümet ofisi ve bakanlık yapısı için de yarışmalar açılmıştır. Buna rağmen, gerek yarışma yönetmeliklerindeki kısıtlamalar, gerekse Bakanlığın 1970'lere doğru yaşanan gelişmelere karşı bir tutum benimsemesi, yenilikçi tasarım fikirlerine engel olmuş ve bu nedenle de yarışmalardan çoğunlukla kayda değer olmayan sonuçlar alınmıştır (Vanlı 2006a: 250; Vanlı 2006b: 839; Yücel 2007: 127).

Ekonomik değişimin etkileri sadece imkânların artışında değil, yapı tiplerinin çoğalmasında da kendisini göstermiştir. 1950 öncesinde, öncelikle kamu yapıları ve tek aile konutları proje üretimini oluştururken, yeni dönemde hem işveren, hem de yapı çeşitleri açısından, bir genişleme söz konusudur. Yeni gereksinimlerin artık, devletinkinden çok değişik program ve projeleri talep ettiği açıktır. Okul, halkevi, bakanlık gibi programların yerine konut, otel, fabrika, banka, çarşı ya da şirketler için tasarlanan büro binaları gibi görece daha ticari programlı yapılara geçilmiştir. Bu önemli gelişme, mimarlıkta talepte bulunanların değişimi kadar, ürünün de farklılaşmasına yol açmıştır. Mimarlık pratiğinin yönlendirilmesinde yüksek kar düzeyine sahip holdingler ve bankalar müşteri olarak hükümetten daha belirgin hale gelmiştir. Hükümet ile yapılan sözleşmeler etkisiz ve katı bir biçimde yürütülürken, özel sektör ile yapılan sözleşmeler mimarlar için daha karlı ve az risklidir. Bayındırlık Bakanlığı tarafından düzenlenen yarışmaların da giderek üstün rollerini yitirmesiyle, özel sektörün patronajı mimarlık alanının gelişmesinde ağırlıklı hale gelmiştir (Sözen 1984: 277; Vanlı 2006a: 209; Tekeli 2007: 32). Dolayısıyla 1960 ve 70'li yıllarda bir yandan endüstri ve büro yapıları, öte yandan üniversite ve toplu konut planlamaları toplumdaki hızlı değişmeye koşut gelişmelerdir. Bunları giderek artan bir taleple turizm amaçlı projeler izlemiş, ikinci konutlar, diğer bir ifadeyle yazlık konutlar tüm kıyıları büyük bir hızla sarmıştır.

Yüksek Yapılar ve Holdingler/Büro Binaları

Yükseklik konusu bir betonarme teknolojisi sorunu olarak aşılmaz görüldüğünden, 1950'lerin sonlarına kadar on katlı yapılar yüksek sayılmıştır. Bu tarihlerde Emek İnşaat, 20 kat üzerinde üç inşaata birden başlamıştır: Ankara Emek İşhanı (Enver Tokay, 1959-65), Büyük Ankara Oteli (Marc Saugey-Yüksel Okan, 1960-66), İstanbul Taksim Vakıflar Oteli (AHE Mimarlık, 1968-75). Üçü de Türkiye için o tarihte bilinen teknolojinin özenle uygulanmasıdır. Bu işte ilk cesaret gösteren mühendis Rafet Kapıcıoğlu ve inşaatçı Ayduk Koray bu anlamda önemlidirler (Vanlı 2006b: 799). 1970'lerde başlayan teknolojideki düzelmeden sonra yüksek yapılarda artış görülmüştür. Ankara Sabancı Kız Öğrenci Yurdu (Tamay Sütmen, 1975) ve İstanbul Sabancı Holding-Akbank kuleleri (Ayhan Böke, 1980) gibi yapılarla yüksek yapı inşaat teknolojisi Emek İnşaat'ın sınırlarını aşmıştır (Şekil 1a). 1970'lerden itibaren endüstriyel tekellerin büyük holdinglere dönüşmesi ve sermayenin büyük holdinglerde yoğunlaşmasıyla holding şirketler, estetik olarak gösterişli ve yüksek ofis yapıları talep etmeye başlamışlardır (Tekeli 2007: 32). Yüksek yapı uygulamasının Ankara'da başlaması, başkent'in bu yıllarda ağırlığını göstermekle birlikte ilk kulelerin kamu kurumlarıyla başlayıp özel kurumlara geçerek firmalara yayılması, yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'nin ekonomik yapısının devletçilikten, pazar ekonomisine geçiş sürecini de ifade

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

etmektedir (Vanlı 2006a: 257). Öte yandan gerek kamusal işletmelerin yeni tipolojik, strüktürel ve teknik çözümler gerektiren çok geniş programları gerekse ticari işletmelerin prestij yapıları, biçimlerin özgürce yorumlanmasına imkan tanımaları açısından da dikkat çekicidir (Yücel 2007: 127).

Endüstri Yapıları

Endüstri yapıları da uygulamanın önemli bir alanını oluşturmuştur. Endüstri alanında yaygın yapı faaliyetleri 'Organize Sanayi Bölgesi (OSB) Planlaması' ile hız kazanmış ve geniş ölçekli yapılara doğru gelişmiştir. OSB için ilk çalışma 1962'de Bursa için yapılmış, ardından İstanbul Master Planı yürürlüğe girmiş (1963) ve bunu Manisa (1964), Konya (1967), Ankara (1968) gibi bölgeler izlemiştir (Batur 2005: 56). I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörülen ve bu dönem boyunca gerçekleştirilen endüstri yapıları, çoğunlukla geniş ölçekli ve 1930'lardaki alçakgönüllü ve işlevsel öncüllerinden oldukça farklı yatırımlardır. Yüksek kar payı ile çalışan endüstri tekelleri, holding şirketlerine dönüştürüldükleri zaman estetik kaygılara önem vererek başarılı mimarlara endüstri yapı işleri ihale etmeye başlamıştır (Tekeli 2007: 32). Bu nedenle Türkiye'nin son yirmi yıllık mimarisinin gelişiminde, endüstri yapılarının önemli ve öncü bir rolü vardır. Bu yapıların çoğunlukla tipolojik, strüktürel ve teknik açılarından yeni çözümler gerektirmesi, endüstrileşmiş yapı teknolojilerinin toplu konutlardan önce endüstri yapılarında etkin ve geniş çaplı olarak kullanılmasına neden olmuştur. Gebze Arçelik Fabrikası (Aydın Boysan, 1968), Bursa Fiat-Tofaş Parça Fabrikası (Metin Hepgüler, 1971), Bursa Oyak-Renault Otomobil Fabrikası (Doğan Tekeli-Sami Sisa, 1971-72), İzmit Lassa Lastik Fabrikası (D. Tekeli-S. Sisa, 1975) gibi ülkenin çeşitli bölgelerinde gerçekleştirilen endüstri yapıları, Türkiye'de yapı üretiminde yeni teknolojilerin kullanılmasında ve önyapım yöntemleriyle üretimde (prefabrikasyon) hız ve kalitenin sağlanmasında öncülük etmişlerdir (Şekil 1b). Yine de, bu yapılarda uygulanan endüstrileşmiş yapı teknolojileri henüz, potansiyel uygulamalar açısından en önemli alan olan büyük ölçekli toplu konut yapılarına aktarılmamıştır (Batur 2005: 56; Yücel 2007: 153).

Şekil 1. a) Sabancı Holding-Akbank kuleleri, İstanbul; b) Lassa Lastik Fabrikası, İzmit
(www.arkiv.com.tr, Şubat 2012)

Eğitim Yapıları

Bu dönemde dikkat çeken başka bir yapı türü de 1950'lerin ortasından itibaren, her biri kendi içinde bir küçük kent oluşturan üniversite kampüsleridir. Türkiye'de ilk üniversite kampüsü, 1956'da bir yarışmayla elde edilen Erzurum Atatürk Üniversitesi'dir (Enver Tokay-Hayati Tabanlıoğlu-Ayhan Tayman-Behrüz Çinici). ODTÜ Kampüsü ise (Altuğ-Behrüz Çinici, 1961) yine bir yarışma sonucu projelendirilmiştir. Uluslararası ilk yarışmayı kazanan Cansever'in ODTÜ yönetimiyle anlaşmazlığı nedeniyle, yer değişikliği yapılarak açılan ulusal katılımlı ikinci yarışmayı bu kez Çiniciler kazanmıştır. Eğitim ve yönetim yapılarını yaya yolunun iki yanındaki dışa düşük meyilli araziye sıralamak ve düşük kotlarda araç trafiğini, çevre yolunu düzenlemek gibi akılcı ve duyarlı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

işlevsel bir yerleşim önermişlerdir. Pek çok anlayışın ürünlerinin bir araya getirildiği yerleşkede, büyük bir görsel çeşitlilik mevcuttur. Zamanında eleştirilmekle birlikte, kendinden sonraki örneklerin tekdüzeliğiyle oranlandığında, olumlu bir nitelik taşımaktadır (Sözen 1984: 284; Vanlı 2006b: 836).

Ege Üniversitesi (1959) de oldukça doğal ve ölçüleri kontrollü, İzmir ortamının düzeyini taşımaktadır. Trabzon KTÜ Kampüsü ise (Nihat Güner-Mustafa Polatoğlu, 1963) anlayış açısından öncekilere benzer planlı, programlı bir yerleşimdir. Arazinin tek yönlü eğimi nedeniyle düzenlemede paralellik egemendir ve birbirinden farklı tekil yapılar, yerleşim planındaki ilkeler doğrultusunda bir araya getirilerek ekleyici bir tutum sergilenmiştir. Daha sonra yapılan üniversite kampüslerinde ise, kökten bir değişim gözlenir. Farklı bir dönemi işaret eden Ankara Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü (Sabih Kayan yönetiminde SİSAG, 1965) tümüyle standart öğelerin gruplanmasıyla oluşmuştur. Değişik işlevleri içerebilecek bir mekânsal esneklikte biçimlendirilip donatılan bu standart yapılar, yarı-prefabrik bir sistemle yapılmışlardır (Sözen 1984: 284; Vanlı 2006b: 838).

İTÜ Ayazağa Kampüsü (Kemal Ahmet Aru yönetiminde İTÜ Kampüs Planlama Bürosu, 1971) aynı öğenin aynı ilkeler doğrultusunda sürekli yinelenmesiyle oluşan bir örnektir (Şekil 2a). Aynı anlayışla tasarlanmış bir başka kampüs de, Diyarbakır Ziya Gökalp Üniversitesi'dir (K. A. Aru-Yıldırım ve Yalçın Sağlıkova-Emre Aru, 1971). Yine esnek iç mekânlara sahip özdeş birimlerin kare avlular etrafında düzenlenmesiyle iklim koşullarına da uygun olan bu kampüs, ulaşım düzeni açısından da yenilikler taşır. Türkiye'de yaya ve araç ulaşımının değişik kotlarda çözümlendiği ve kesişmelerin bütünüyle önlendiği ilk örnektir (Sözen 1984: 285).

Kentleşme, Konut Sorunu ve Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Çalışmalar

Planlama süreçlerinde amaç, ülkenin hızlı bir şekilde sanayileşmesi ve daha adil bir gelir dağılımı sağlamaktır. Fakat planlamada ihmal edilen; tarımın makineleşmesi ile açığa çıkan iş gücü fazlası, nüfusun hızla artışı ve kentlerde yeni iş alanlarının ortaya çıkması sonucu, gelişmekte olan kentsel alanlar kırsal göçün egemenliğine girmiştir (Yücel 2007: 126). Bu durum, böyle bir istilaya hazır olmayan kentlerde hızlı ve kontrolsüz bir büyümeye yol açmış ve kentleşmenin başta konut olmak üzere çeşitli sorunlarını beraberinde getirmiştir. Bu alanda düşük gelir grubunun konut sorunu gecekondulaşma ile yanıt bulurken, orta sınıfların sorunu ise, müteahhit eliyle apartmanlaşma (yap-satçı üretim) ve yeni planlı kentsel alanların yaratılmasıyla çözümlenmeye çalışılmıştır (Sözen 1984: 283; Sey 1998a: 34).

Konut üretiminde 1950'lerde başlayan gecekondulu ve yap-satçılık 1960 sonrasında da bütün hızıyla devam etmiştir. Geniş kentsel alanları kaplayan bu sunum biçimleri, mimarları neredeyse tamamen devreden çıkararak çevreyi şekillendirmiştir. Apartman yapısının tüm Türkiye'de yaygınlaştığı bu dönemde, ticari gelişimin ülkenin tüm kent merkezlerine yayılmasıyla bölgesel farklılıklar ortadan kalkmış ve ülke çapında geçerli tekdüze bir bina dokusu oluşmuştur. 1960 sonlarına kadar devam eden bu süreci hızlandıran iki önemli etmen; konut arzında 'yap-sat' usulünün egemenliği ile 'kat mülkiyeti'nin yasalaşmasıdır. Bu tekdüzeliğin oluşmasında mevcut yasa ve yönetmeliklerin yanı sıra kitle iletişim araçları tarafından yayılan tüketim toplumu değerleri de etkili olmuştur. Dolayısıyla Urfa, Samsun, Erzurum ya da İstanbul'da yeni eklenen semtler farklılık göstermemektedir. Yapsatçı süreç 1970'lerin sonundaki ekonomik buhran ile birlikte hızını kaybetmişse de, gecekondulu üretiminin sonu hiçbir zaman gelmemiştir (Sey 1998a: 34; Tekeli 2007: 32).

Finansman açısından konut sorunu ele alınırsa, 1961'de kurulan DPT, ancak 1974'te ucuz inşaat teknolojisinin nasıl olması gerektiğini araştırmaya başlamıştır. 1970'lerde türemeye başlayan büyük firmalar da esasta yavaş üretim ve pazarlama süreci nedeniyle sermaye gerektiren yap-sat değil sat-yap yöntemini benimsemişlerdir. Sonuçta bu dönemde konut politikası, devletin Emlak

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Bankası ve Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) aracılığıyla ve ihtiyaç sahiplerinin finansman gücüne dayanmıştır. Bununla birlikte kredi kurallarını uygulayanlar, kendi sınıflarını ve orta-üst gelir gruplarını yararlandırmış; inşaat alanları, gecekonduların adı kullanılsa da, şehirlerin para edecek itibarlı bölgelerinden seçilmiş; büyük daireler programlanmış ve malzeme standartları ortamın üstünde tutulmuştur. Bu haliyle projeler dar gelirli büyük halk kitlelerine cevap verebilmekten uzaktır. Alt gelir gruplarına da, 'kendi evini yani gecekondunu kendin yap' denilmiştir (Vanlı 2006b: 636).

Büyük ölçekli konut projeleri bir yandan Emlak Bankası aracılığı ile yapılmaya devam ederken, öte yandan kooperatiflerin, belediyelerin ve ordu personeli için Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun toplu konut projeleri de hayata geçirilmiştir. Bu uygulamaların hepsi de sayıca gerçek ihtiyacı karşılamaktan uzak olmakla birlikte, mimarlık açısından varlığı inkâr edilemez. Sendikaların önyak oldukları kooperatiflerden, Maden-İş'in Merter Sitesi ve Türk-İş'in Aydınlikevler Sitesi başarılı örnekler olarak dikkati çekmektedir. Yerel yönetimlerin bu tür girişimleri içinde en büyük ölçekli konut programları 50 bin ve 30 bin konutla Ankara ve İzmit belediyelerince ele alınmıştır. Edirne'de bin konutluk Cumhuriyet Mahallesi ile tasarımıyla bulunduğu kentin tarımsal yapısını yansıtan Çorum Binevler Sitesi (A.-B. Çinici, 1971) de daha küçük ölçekli, fakat sözü edilmeye değer projelerdir (Sözen 1984: 283; Sey 1998b: 292).

Bu yılların ilk önemli kentsel ölçekte konut alanı Türkiye'nin ilk uydu kenti olan İstanbul IV. Levent Yerleşmesi'dir (K. A. Aru, 1954). Türkiye'nin ilk ve çok büyük yerleşim projesi olan Ataköy ise (Ertuğrul Menteşe ve grubu) bazı açılardan ülkemizde henüz aşılmamış bir örnektir (I. Kısım 1958, II. Kısım 1963, 3-4. Kısım 1960, 5. Kısım 1976, 7-8. Kısım 1988, 9-10. Kısım 1985). Önce yarışma denenmiş, sonra ise sürekli çalışacak büyük bir büro kurularak, deneyimli bir danışmanla çalışılmıştır. Ataköy'de bir yerleşim imgesi, projesi, yapılarıyla, yani mimarisıyla birlikte doğmuştur. Ereğli Demir-Çelik İşçi Sitesi (Vedat Özsan-Yılmaz Tuncer-Güner Acar-Yılmaz Sanlı, 1962) benzer anlayışta tasarlanmış kentsel ölçekte bir mimarlık çalışmasıdır. 1967 II. 5 Yıllık Kalkınma Planı'ndaki toplu konut kuruluşlarına destek vaadi, Ankara'da iki konut üretim kuruluşunun da doğmasına neden olmuştur. Ankara OR-AN Sitesi (Şevki Vanlı, 1968) toplumun orta gelirli, üst sosyal düzeyli kesimi için, yoğunluklu olarak 4 katlı küçük blokların egemen olduğu bir planlamadır ve bir uydu kenttir (Şekil 2b). Yine Ankara'daki ME-SA Sitesi (1969-74) ise daha küçük boyutta teknolojiye öncelik tanıyan bir yerleşme olup, tek tek yapıların birbirleriyle uyumu ve tasarım bütünlüğü açısından başarılı örnekler arasındadır (Sözen 1984: 283; Vanlı 2006b: 713).

Bu aşamada kentlerin çevresinde gelişen yeni yerleşimlerin gereksinimiyle yapılan dini yapılar da dikkat çekmektedir. 1950 öncesinde, programlarda yer almayan dini yapı üretimi, takip eden yıllarda da kamu ve özel sektör için öncelik teşkil etmemişse de, gerek hızlı kentleşme, gerekse dini akımların kuvvetlenmesiyle birlikte bu dönemde hız kazanmıştır. Bir tür marjinal üretim biçimi sergileyen ve kısmen ya da tamamen bağışlarla finanse edilen bu yapılar, bir cami yapım derneği etrafında organize olan işverenler ya da gruplarca gerçekleştirilmiş ve tasarımcı, uygulamacı ve bazen de işçilerin birlikteliğinde mezheplerce biçimlendirilmiştir. Boysan (1970), '1970'te Mimarimiz' başlıklı bir anket çalışmasında "Son 15 yılda 15 bin cami yapılmıştır herhalde. Bunların 15 tanesinin mimarlıkla ilgisi yok" diyerek durumu özetlemiştir. Türkiye'de güncel koşullarda cami yapımı 'her türlü denemeye kapalı Klasik Osmanlı Dönemi'nin biçim dilini kullanmaya çalışan, sadece betonarme kullanımına izin veren ve bu yüzden, mimara, tasarıma çok az yer veren bir uygulamadır. Konstrüksiyonun bir sonucu olan eski biçimler, yeni yapım mantığıyla bağdaştırılmaksızın yeni uygulamalarda yer almıştır. Ankara Kocatepe Camisi (Hüsrev Tayla-Fatin Uluengin, 1967-87) bu davranışın en çok tartışılan örneklerindedir. İlk modern tasarımın yerine geleneksel bir Osmanlı Camisi inşa edilmiştir (Tekeli 2007: 34; Batur 2005: 59).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Tatil Köyleri ve Yazlıklar

Orta sınıfların hızla gelişmesi, iç turizmi canlandırırken, tatil konutu diğer bir ifadeyle yazlık yapımını da önemli bir etkinlik alanına dönüştürmüştür. Yazlık yapımında da, genel kentsel plansızlığa benzer bir durum söz konusudur. Bu kesimin büyük bölümünü Kumburgaz örneğindeki türden düzensiz yapılar oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra, özenli bir mimarlık çalışmasının ürünü olan, kentsel tasarım ölçeğinde tatil köyleri ve siteler de ortaya çıkmıştır. Bu kapsamdaki yapılar sayıları az olmasına rağmen, mimarlık ve tasarım açısından zengin fırsatlar sunmuştur. Türkiye’deki ilk profesyonel tatil köyü 1971’de bir seyahat acentesi olan Valtur tarafından Kemer’de gerçekleştirilmiştir. Tatil siteleri içinde Bodrum ve Datça (Aktur) Tatil Köyleri (EPA Grup, 1972-80) özellikle belirtmeye değerdir (Şekil 2c). Her ikisinde de, gerek tek tek yapıların tasarımı, gerekse genel çevre düzeni açısından bölgesel-geleneksel değerlerin yeniden yorumlanması çabası, belirgin biçimde gözlenebilmektedir. Burada benzer kaygılar taşıyan Bodrum Güllük Tatil Köyü (A.-B. Çinici, 1977) ve diğerleri anımsanabilir (Sözen 1984: 284; Batur 2005: 59; Vanlı 2006b: 765; Yücel 2007: 127).

Şekil 2.a) İTÜ Ayazağa Kampüsü, İstanbul (Anonim, 1972); b) OR-AN Sitesi, Ankara; c) Aktur Tatil Köyü, Datça (www.arkiv.com.tr, Şubat 2012)

2.2. Mimari Düşünce ve Eğilimler

Demokratik döneme geçişle birlikte, devletin mimarlık etkinlikleri içinde payı azalmış ve kamu kesimi piyasanın genel eğilimlerini izlemekle yetinmiştir. Bunun yanı sıra Batı dünyasıyla yakınlaşan ilişkiler sadece entelektüel hayatı ve kurumları değil, aynı zamanda yaşam tarzlarını da etkilemiştir. Dolayısıyla Batı’dakine benzer bir toplumsal yapı oluşmaya başlamıştır. Bu gelişme, o güne kadar süregelen batılılaşma çabalarının da zorunlu sonucu olarak görülebilir. Türkiye’nin Batı dünyasına açıklığı, yoğun bilgi akışıyla birlikte ülkenin mimarlık ortamını dünyadaki güncel eğilimlere karşı korunmasız hale getirmiştir. Dünyadaki hızlı gelişmeler, imkânlar dâhilinde ülkemize aktarılmaya, yeni biçimler aranmaya ve teknik olanaklar denenmeye başlamıştır. Yeni bir arayış içinde ulusal mimarlık akımının etkileri giderek azalmaya ve mimarlık ortamımız değişmeye başlamıştır. Dolayısıyla 1960’ların başında Uluslararası Üslup’un etkisi altında başlayan mimarlık faaliyetleri giderek çoğulcu bir ortama dönüşmüştür. Düşüncelerdeki çeşitlilik, mimari yaklaşımlarda da yansımaları bulmuş, 1960’lar rasyonalizmden uzaklaşma, gevşeme, parçalı form arayışları dönemi olmuştur. Artık ülkede belli bir akımın üstünlüğü söz konusu olmadığı gibi, Batı’nın tüm akımlarına ait örnekler görülebilmektedir (Sözen 1984: 277; Sey 1998a: 37; Yücel 2007: 129).

Bu durum, 1950 sonrasındaki arayışların temel özelliğinin Batı ile bütünleşme olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, kültürlerarası etkileşimler kendilerini genellikle tutarlı bir ideolojik bütünlükten çok, biçimsel eğilimlerde göstermişlerdir. Böylece, Wright’ın organik yaklaşımı veya Organhaft gibi biçimsel eğilimler, Smithsonlar ve Le Corbusier’in farklı yaklaşımlarıyla gelişen

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Brütalist eğilimler, gerek B. Zevi ve R. Gutbrod gibi etkili hocalar veya onları destekleyenler tarafından, gerekse O. Niemeyer, A. Aalto, K. Tange ve L. Kahn'ın eserlerini yayımlayan mimarlık dergileri aracılığıyla taşınmıştır (Cansever 1970: 41; Kortan 1998: 108; Yücel 2007: 129). Bu dönemde mimarlar değişik kaynaklardan beslenen, çeşitli tasarım anlayışlarının arayışı içinde olmuşlardır. Dolayısıyla bu dönem mimarlığında artık, aynı genel çerçeve içine sığdırılabilecek genel bir tutum yerine, bir ölçüde genelleşmiş çok sayıda tutumdan söz edilebilir. Biçimlendirmede, büyük bir serbestliğin yer aldığı bu dönemde, rasyonalist-pürist, bölgeselcilik, organik/organsız mimarlık, tarihselcilik, brütalizm, yeni anıtsallık, sembolizm vb. kavramlar farklı mimarlık anlayışlarını tanımlamak için kullanılmıştır (Sözen 1984: 276; Sey 1998a: 37; Kortan 1998: 108).

Rasyonalist-Pürist Anlayış

Batıda 1949-58 arasında yaşanan, temel geometrik biçimlerin kullanıldığı bu anlayış, büyük ölçüde cam ve çelik malzemeye dayanan, modüler cephe düzenine sahip bir mimarlığı amaçlamaktadır. Bu anlayışın güçlü bir teknolojik altyapıyla gerçekleştirilebileceği bilinmesine rağmen, Türkiye çok kısıtlı olanaklarıyla bu mimarlığı hemen benimsemiştir. 1960'lı yıllarda Uluslararası Üslup'ta tasarlanmış yapılara örnek olarak Ankara Emek İşhanı (E. Tokay, 1959-65), Ankara DSİ Genel Müdürlüğü (E. Tokay-B. Çinicı-Teoman Doruk, 1959-68), İstanbul Hukukçular Sitesi (Haluk Baysal-Melih Bırsel, 1960-61) ve Ankara MTA Enstitüsü (Rahmi Bediz-Demirtaş Kamçıl, 1960) gösterilebilir (Yücel 2007: 133) (Şekil 3a). Özellikle ticari işlevli yapılar için taşıdığı olanaklar nedeniyle, rasyonalist anlayış uzunca bir süre etkinliğini sürdürmüştür. Zamanla hem iklim, hem yapım koşullarına bağlı olarak cam perde duvarlar kaybolmuş, Türkiye'ye uygun bir biçimlenme arayışı gündeme gelmiştir (Sözen 1984: 278).

Organimsız/Organik Mimari/Organhaft

1960'lara kadar, dik açıyı hiç zorlamayan mimarlarımız, Organimsız Mimarlık ve en güçlü temsilcisi Oscar Niemeyer olan Brezilya mimarlığının da etkisiyle hızlı denebilecek bir tempoyla yeni denemelere girişmişlerdir. Bu eğilim, katı geometri ve prizmatik kutu klişelerini yıkan, kütlelerin biçimlenişinde organik bir estetik kavramına dayalı bağımsız biçim denemelerine imkan tanımıştır. Dik açıyı yadsıyan ilk önemli girişim, Wright'ın 60 ve 30 derecelere dayanan tasarım anlayışına dayanan, plan ve kütlede parçalanmalarla plastik bir ifadeye kavuşan Sheraton Oteli (AHE Mimarlık, 1958-74) olmuştur. Bundan sonra organik mimarlığı ya da Organhaft mimarlığı yansıtan yapılar arasında Büyük Ankara Oteli (M. Saugey-Y. Okan, 1960), Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisi (Y. Sanlı-Y. Tuncer-G. Acar, 1962), Dumlupınar Anıtı (Levent Aksüt-Yaşar Marulyalı, 1963), Ankara MSB Tandoğan Öğrenci Yurdu (Ş. Vanlı-Ersen Gömleksizoğlu, 1967), ODTÜ Üçlü Amfi Binası (A.-B. Çinicı), İstanbul Üniversitesi Merkez Kitaplığı (Sevinç ve Şandor Hadi-Hüseyin Başçetinçelik, 1964-81) sayılabilir (Sözen 1984: 280; Batur 2005: 69) (Şekil 3b-3c).

Şekil 3.a) Hukukçular Sitesi, İstanbul (www.arkiv.com.tr, Şubat 2012); b) Dumlupınar Anıtı (Kortan 1997); c) MSB Tandoğan Öğrenci Yurdu, Ankara (www.arkiv.com.tr, Şubat 2012)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Eklemlenmiş Küçük Bloklar/Çok Parçalılık Anlayışı

Bu dönemde fonksiyonalizmi farklı bir şekilde uygulayan mimarlar da görülmektedir. Uluslararası Üslup'un, bulunduğu çevreye yabancı olan geniş prizmalarının abartılı büyüklüğü yerine çevresiyle daha uyumlu ve insani ölçekli olan bir tasarım modeli ortaya çıkmıştır. Basit geometrik kütlelerin küçük ve çok parçalı bir düzen oluşturacak şekilde bir araya getirilmesi olarak tanımlanan çok parçalı tutum, biçim zenginliği ve blokları açıkça ifade etmesi nedeniyle plastik kazanımlara da açıktır. Programı alçak yapılarla çözmek amacıyla araziye yaymak, koridorlar yerine büyüklü küçüklü iç ve dış avlular yapmak zamanla Türk mimarlarının yöneldikleri uygulama biçimi haline gelmiştir. Prizma geometrisini koruyarak bir yandan rasyonalist kalırken bir yandan serbest biçimlere izin veren bu eğilim, organik ve organhaft yaklaşımların aksine yaygın bir kabul ve kullanım kazanmış, 1960'lardaki yarışmalarda en çok önerilen proje modeli haline gelmiştir. Belli şemalar oluşturulmuş ve üniversite, bakanlık, hastane, müze gibi farklı işlevli yapılarda kullanılmıştır: İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (D. Tekeli-S. Sisa-M. Hepgüler, 1959), ODTÜ Mimarlık Fakültesi (A.-B. Çinici, 1962), Ankara Milli Eğitim Bakanlığı (Y. Sanlı-Y. Tuncer-V. Özsan, 1962), Ankara Devlet Karayolları Genel Müdürlüğü (Aktan Okan-Fikret Cankut, 1963) ve Misafirhanesi (Oral Vural, 1972), Antalya Bölge Müzesi (D. Tekeli-S. Sisa, 1964), TMO Genel Müdürlüğü (Cengiz Bektaş-O. Vural, 1967) (Şekil 4a). 'Küçük ve çok parçalı tutum' giderek zamanın bir modası haline gelmiş ve ülkenin hemen her bölgesinde ve her tür binada uygulanan bir yöneme dönüşmüştür ki bu da olumsuz bir durumdur (Kortan 1998: 107; Batur 2005: 70; Yücel 2007: 138).

Brütalist Eğilimler/ Brütalizm

1950'li yılların sonunda bir yandan Peter-Alison Smithson'ın etik kökenli, öte yandan Le Corbusier'in estetik kökenli yaklaşımlarıyla beliren ve temel özelliği 'mimari dürüstlük' olan Brütalizm, Türkiye'de 1960 sonrasında yaygınlaşmıştır. Brütalist yaklaşım, Türkiye'ye Louis Kahn, Paul Rudolph ya da Kenzo Tange, Kunio Maekawa gibi Japon mimarların etkisiyle gelmiştir. Esin kaynağı ne olursa olsun, biçimlerin oluşumunda işlenmemiş malzemelerin kullanımı, teknik aygıtların olduğu kadar işlevsel mekan ve elemanların da hacimsel olarak vurgulanması ve daha önceden düşünülmüş biçimsel çözümlerin reddedilmesi gibi brütalist özellikler açıktır. Bu tutumun mimarlığımızda, özellikle geleneksel konut mimarlığında çok sık rastlanır oluşu ve geri bir yapıım teknolojisiyle çalışılan Türkiye'ye, gelişmiş tekniklere gereksinim duyulan rasyonalist-pürist tutumdan çok daha uygun olması kolay kabul görmesine yol açmıştır. Brütalizm, Türkiye'de halen adaptasyon sürecinde olan çok parçalı plan tipolojisini tamamlayarak ve geliştirerek popüler bir eğilim haline gelmiş ve kendine yer edinmiştir. Gelişmiş ülkelerdeki beliriliyle, Türkiye'deki uygulanması neredeyse eşzamanlı olan Brütalizmin ilk örneklerinden biri olan ODTÜ Mimarlık Fakültesi çıplak beton kullanımının da hemen hemen ilk kez görüldüğü uygulamadır. Bu yapı, kısa sürede daha başarılı tasarımlarla aşılmıştır: İstanbul Harbiye Orduevi (M. Hepgüler, 1967), Ankara Stad Oteli (D. Tekeli-S. Sisa-M. Hepgüler, 1962), KTÜ Spor Salonu (Erkut Şahinbaş), Ankara Anadolu Kulübü (Ertur Yener-Erdoğan Elmas-Zafer Gülçur, 1962), İstanbul Reklam Binası (Günay Çilingiroğlu-Muhlis Tunca, 1969), İstanbul Tercüman Gazetesi Binası (G. Çilingiroğlu-M. Tunca, 1974-75) sayılabilir (Şekil 4b-4c). Sonuçta, ana belirtisi çoğunlukla çıplak beton kullanımı olan Brütalist yapılar, kentlerimizin belirgin öğeleri olmuşlardır (Sözen 1984: 278; Batur 2005: 71; Yücel 2007: 140).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Şekil 4.a) ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara; b) Harbiye Orduevi, İstanbul; c) Ankara Stad Otel
(www.arkiv.com.tr, Şubat 2012)

Yeni Anıtsallık ve Sembolizm

Anıtsallık ve sembolizm, düşeyde veya yatayda bütünlüğe sahip bloklar aracılığıyla Türk mimarlığındaki yerini almıştır. Çok katlı veya geniş olsun, bu yapılar biçimlerinin birliği nedeniyle tekil bir ifadeye ve heybetli boyutları nedeniyle çoğunlukla sembolik göndermeler içeren bir anıtsallığa sahiptir. Ankara İş Bankası Genel Müdürlüğü (A. Böke-Yılmaz Sargın, 1975), İstanbul Odakule Binası (Kaya Tecimen-Ali Kemal Taner, 1970-75), Karayolları 17. Bölge Müdürlüğü (Mehmet Konuralp-Salih Sağlamer-Engin Aysakar-Ahmet Yücel, 1973), Adapazarı Lassa Lastik Fabrikası (D. Tekeli-S. Sisa, 1977), İstanbul Atatürk Kültür Merkezi (H. Tabanlıoğlu, 1956-77), Türk Dil Kurumu (C. Bektaş, 1972-78) gibi yapılar anıtsallığın yanı sıra ekspresyonist bir tavır da sergilemektedirler. Bu uygulamaların çoğunun oldukça gelişmiş teknolojiler ve detaylarda kusursuzluk gerektirmesi, ulusal ekonominin ve yapı endüstrisinin ancak çok gelişmiş aşamalarında ortaya çıkabilmesine neden olmuştur. Genellikle büyük ticari işletmeler tarafından finanse edilen bu prestijli yapılarda, çoğu zaman çok pahalı yapı malzemeleri kullanılmıştır (Sözen 1984: 280; Batur 2005: 74; Yücel 2007: 142).

Yeni Bölgeselcilik

1960'lar diğer Batı kökenli denemelerin yanı sıra ülke koşullarına uygun mimarlığın da yeniden gündeme geldiği yıllardır. Yeni bir düşünsel çerçevenin oluştuğu ortamda, bize özgü bir mimarlığın biçimsel araştırmaları belirmeye başlamıştır. Bu eğilim, mevcut çevrenin ölçek, doku ve rengine dikkat etmeksizin, kentsel mimari mirasın hızlı ve kabaca yok edilmesine yol açan yenilikçiliğe karşı bir tepki olarak ifadesini bulmuştur. Ölçek ve kent anlayışına ilişkin bilinç, tarihselliğe yakın durmaktadır. Tarih, son dönemlerde kuramsal mimarlık tartışmalarının etrafında gezindiği sabit bir aks halini almıştır. Tarihin yorumlanması üzerine bir tartışma henüz erken 1960'larda Yeni Bölgeselcilik adı altında yapılmaya başlanmıştır. Bölgeselcilik kavramı, daha çok tarih ve geleneğe ilişkin yönler üzerine odaklanan 'tarihi, bölgesel, ekonomik ve ulusal gerçeklerin bir sentezi' olarak tanımlanmıştır (Sözen 1984: 281; Batur 2005: 72; Yücel 2007: 130).

Geleneğin iki yetenekli ve önemli isminden biri olan Sedad Hakkı Eldem'in 1960 sonrasında yeni bir atılım yaptığını söylemek pek yanlış olmaz. Özellikle, ayrıntı ve motiflerde geçmişle ilişkisini tümüyle koparan mimar, daha arınmış ve gelenekselin özüne inen bir tutum geliştirmeye yönelmiştir. Eldem'in geleneksel biçim yorumunda, ana tipoloji ve bağlamdan bağımsız sözdizimi değişmeden kalırken, yeni malzemelerin kullanımının yanı sıra yeni kullanımlar ve estetik yaklaşımların etkisiyle yeni bir tektonik düzen kurulmuştur. Bu anlamdaki çalışmaları arasında, Zeyrek SSK Binası (1963-70) ve İstanbul Atatürk Kitaplığı (1973) seçkin örneklerdir. Eldem, Ankara Hindistan Elçilik Evi (1965), Sırac Yalısı (Yeniköy, 1966), Kırac Yalısı (Vaniköy), Uşaklıgil Köşkü (Emirgan) vb. eserlerinde geleneksel Türk mimarlığı değerlerini Modern Mimarlık sözlüğü

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

ile çok başarılı olarak yorumlamıştır (Sözen 1984: 282; Kortan 1998: 107; Yücel 2007: 150) (Şekil 5a).

Gelenekselin yeniden değerlendirilmesi açısından önemli ikinci isim ise Turgut Cansever'dir. Cansever'in derinlemesine felsefi yorumunda, yalnızca soyut biçim ele alınmaz, aynı zamanda mekan ve onun varoluşsal anlamları da tartışılır. Sonuçta ortaya çıkan biçimsel oluşum özgün olduğundan, bu referansların bütünlüğü veya çeşitliliği birinci dereceden öneme sahip değildir. Türk Tarih Kurumu (Ertur Yener'le birlikte, 1961-67) türünün ilk ve en başarılı örneklerinden birisidir. Bu yapı hem geleneksel tasarımın içe dönüklüğünü, hem de çevresine uyumun, malzeme ve biçimlenmenin başarılı bir çözümünü ortaya koymuştur (Sözen 1984: 281; Yücel 2007: 151) (Şekil 5b).

Bölgeselcilikte en olumlu yaklaşım, biçimsel elemanları oldukları gibi kabul etmektir. Akdeniz ve Ege sahillerinde inşa edilen büyük tatil köylerinin ve yazlık konutların çoğunda bunu görmek mümkündür. Yörenin geleneksel mimarlık sözlüğünden alınan kemer, baca, pencere ve kapı normları vb. yerel biçimlerin kendi otantik bağlamları dışında biçimsel ve strüktürel değişikliklerle kullanımı söz konusudur. Bu yapılar genellikle biçimler kadar mekânsal düzenleri ve hatta bazı durumlarda yerli mimarlığın yapı tekniklerini de yeniden üretmişlerdir: Aktur Tatil Köyleri, Datça ve Bodrum (EPA Grup, 1972-80) ya da ODTÜ Kampüsü Lojmanları (A.-B. Çinici, 1968) ve Çorum Binevler Sitesi (A.-B. Çinici, 1971) sayılabilir (Kortan 1998: 108; Batur 2005: 74).

Diğer başarılı Bölgeselcilik örnekleri arasında Hacettepe Üniversitesi Kafeteryası (Eren Boran, 1968), İstanbul Askeri Müzesi (Nezih Eldem, 1964-82), TBMM Halkla İlişkiler Binası (A.-B. Çinici, 1978-80), İstanbul Akbank Genel Müdürlüğü (S. H. Eldem, 1967) ve Ankara Türk Dil Kurumu (C. Bektaş, 1972-78) gibi yapılar sayılabilir (Şekil 5c).

Şekil 5.a) Zeyrek SSK Binası, İstanbul; b) Türk Tarih Kurumu, Ankara; c) Türk Dil Kurumu, Ankara (www.arkiv.com.tr, Şubat 2012)

Postmodernizm

1970 sonrasında gelişmiş Batı ülkelerinden başlayan ve modern akımın tarihten bağımsız ve yalnız güncel koşulları dikkate alan tasarlama yaklaşımına karşı çıkan Postmodernizm'in Türkiye'deki ilk ürünü Ankara İran Büyükelçiliği Kültür Merkezi İlkokulu'dur (A.-B. Çinici, 1975). Burada ne geleneksel değerlerin yeniden yorumlanması, ne de modern akımın planlama kavramlarına bir gönderme söz konusudur, tümüyle kişisel ve bağımsız bir biçim arayışı mevcuttur. Benzer eğilimler gösteren Çorum Binevler Sitesi (A.-B. Çinici, 1971) ve Aksaray Yapı Kredi Bankası (D. Tekeli-S. Sisa, 1975) da bu anlamda ürünlerdir (Sözen 1984: 283).

3. Sonuçlar

Cumhuriyet dönemi Türk mimarlık tarihinin 20. yüzyılın ikinci yarısındaki en önemli olayı, 1960'larda yaşanan dönüşüm arayışıdır. Bu dönem mimarlık eylemlerinde belirgin bir biçimde

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

değişme söz konusudur. Bu, Türk mimarlığının, gecikmeli de olsa yaşamakta olduğu rasyoneli aşma girişimidir. 1960-80 yılları Türk mimarlarının Modern mimarlık söylemi içinde, kendi öznel yargılarını da kullanarak farklı ve daha zengin mimari arayışlar içinde buldukları olumlu bir dönemdir. Artık Batı'daki hareketler daha etraflıca anlaşılmalı ve izlenmiştir. Bu dönemi, genellikle, canlı, hareketli ve olumlu bir dönem olarak değerlendirmek mümkündür. Mimarlık üslubu bakımından birçok farklı eğilim görülmüştür. Bu dönemin eğilimlerindeki çeşitlilik, birçok alanda olduğu gibi mimarlık için de kuram ve uygulamada çoğulculuğun en uygun ortak payda olduğunu göstermiştir. Zira, ekonominin kontrolünün büyük ölçüde ortaklıklara ve holding şirketlerine geçtiği, Batı toplumlarının tüketim değerlerinin hakim olduğu ve mimarlık mesleği üyelerinin sayısının ve sosyal farklılıklarının arttığı ülkemizde tutarlı ve bütünleşmiş bir mimari akımın ortaya çıkması neredeyse hiç mümkün değildir. Bu çoğulcu ortamda gerek düşünce ve eğilimlerin gerekse uygulama ve ürünlerin çeşitliliğine dayanan zengin bir karışım ortaya çıkmıştır. Bunların hepsi parçalıdır; kuram-eleştiri, bağlam ve sonuç ürün arasında tutarlı bağlar yoktur. Atilla Yücel'in deyimiyile dönemin tüm sanatsal etkinliği bir sarkaç misali, yenilik ve tarih arasında gidip gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Anonim, "İTÜ Ayazağa Kampüsü", Mimarlık, sayı 110, (1972), s. 67-78
- Anonim, www.arkiv.com, Şubat 2012
- ATAMAN, O. "75 Yılda Kentleşme ve Planlama", Ege Mimarlık, 02/99, (1999), İzmir, s. 31-33
- BATUR, A. "A Concise History: Architecture in Turkey During the 20th Century", Chamber of Architects of Turkey, İstanbul 2005
- BOYSAN, A. "Anket: 1970'te Mimarimiz", Mimarlık, sayı 86, (1970), s. 39
- CANSEVER, T. "Anket: 1970'te Mimarimiz", Mimarlık, sayı 86, (1970), s. 41
- KORTAN, E. "1950'ler Kuşağı Mimarlık Antolojisi", YEM Yayın, İstanbul 1997, s. 37
- KORTAN, E. "Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının 75 Yılı", 75 Yılda Türkiye'de Planlama/Kentleşme-Koruma Politikaları ve Mimarlık, Panel/Forum, 4-5 Aralık 1999, Mimarlar Odası, Ankara 2000, s. 97-112
- ÖZER, B. "Anket: 1970'te Mimarimiz", Mimarlık, sayı 86, (1970), s. 26
- SEY, Y. "Cumhuriyet Döneminde Konut", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, TC İş Bankası ve Tarih Vakfı Ortak Yay., İstanbul 1998b, s. 273-300
- SEY, Y. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Mimarlık ve Yapı Üretimi", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, TC İş Bankası ve Tarih Vakfı Ortak Yay., İstanbul 1998a, s. 25-39
- SÖZEN, M. "Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı", Türkiye İş Bankası Kültür Yay. Ankara 1984
- TEKELİ, İ. "Türkiye'de Mimarlığın Gelişiminin Toplumsal Bağlamı", R. Holod, A. Evin, S., Özkan (ed.) Modern Türk Mimarlığı 1900-1980, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara 2007, s. 15-36
- VANLI, Ş. "Mimariden Konuşmak Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı Eleştirel Bakış 1", VMV Yay., Ankara 2006a
- VANLI, Ş. "Mimariden Konuşmak Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı Eleştirel Bakış 3", VMV Yay., Ankara: 2006b
- YÜCEL, A. "Çoğulculuk İş Başında: Türkiye'nin Bugünkü Mimarlık Manzarası", R. Holod, A. Evin, S., Özkan (ed.) Modern Türk Mimarlığı 1900-1980, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara 2007, s.125-156

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

